POZOSTALOSŤ KAROLA PLICKU A PROBLÉMY JEJ SPRACOVANIA[1]

Miriam Timková

Mgr. Miriam Timková, PhD.; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4; e-mail: miriam.timkova@savba.sk

Abstract

The literary remains of Karol Plicka (1894 – 1987) have been lodged since the second half of the 1980s in the Slovak National Museum in Martin. The paper is devoted to the history and the current state of the remains, describes the manner of their processing and identifies their content. It is centrally concerned with providing a picture of the manuscript notebook records of Slovak folk songs, which form the core of Plicka's literary remains.

Keywords: Karol Plicka, literary remains, records of folk songs, manuscript collection of Slovak folk songs

Úvod

Rukopisná zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku (1894 – 1987) patrí k významným prameňom hudobného folklóru na Slovensku z prvej polovice 20. storočia. Pre slovenskú etnomuzikológiu má táto zbierka osobitný význam ako pramenný materiál spojený s historickými metódami a technikami zberu a záznamu ľudových piesní. Dosiaľ sa však nestala predmetom kompletného spracovania a následne aj sprístupnenia verejnosti. Príčin je viacero. Na jednej strane je to Plickov spôsob zberu a záznamu ľudových piesní, ktorý bol zároveň aj dôvodom doterajších, diametrálne sa líšiacich odhadov o rozsahu celej zbierky. Pre potreby jej spracovania bolo najskôr nevyhnutné pochopiť Plickov systém záznamu piesní v teréne a spôsob

[1] Príspevok vznikol na základe časti dizertačnej práce autorky: TIMKOVÁ, Miriam: *Zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku a Plickova pozostalosť*. [Dizertačná práca.] Bratislava : Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied, 2011.

jeho ďalšej práce s týmito záznamami.[2] K uvedenej otázke sa Plicka sám nevyjadroval a jeho publikované názory sa týkali skôr iných hľadísk zberateľskej práce v teréne: výberu lokality, výberu vhodných spevákov, výberu piesňového repertoáru, hudobného štýlu a pod.[3] Obraz o Plickovom spôsobe záznamu piesní je preto možné získať hlavne na základe štúdia materiálu samotného – jeho zápisov piesní. Predpokladom na to je zhromaždenie všetkých Plickových zápisov slovenských ľudových piesní do jedného celku. V tomto spočíva druhá príčina, prečo dosiaľ Plickova rozsiahla rukopisná zbierka nebola spracovaná a sprístupnená.

Plickove rukopisné zápisy slovenských piesní sú dnes uložené na viacerých miestach, kde sa v súčasnosti nachádzajú v rôznom štádiu spracovania. Na Slovensku sú to na prvom mieste tieto dve inštitúcie: **Literárny archív Slovenskej národnej knižnice** (ďalej SNK) v Martine, pôvodne Matica slovenská (ďalej MS) a **Slovenské národné múzeum** v Martine (ďalej SNM), pôvodne Etnografické múzeum.[4] Plickove zápisy slovenských ľudových piesní sú pravdepodobne uložené aj v niektorých inštitúciách v Čechách a na Morave. Napríklad, menší fond jeho piesňových zápisov sa nachádza v zbierkach **Etnologického ústavu Akademie věd České republiky** (ďalej EÚ AVČR), **pracoviště Brno**. Ide prevažne o repertoárové zlomky – jednotliviny, ktoré sa tu vyskytujú najmä v podobe kompletných rukopisných melodicko-textových zápisov pochádzajúcich z viacerých regiónov Slovenska.[5] Tieto zápisy zatiaľ ostali mimo našej pozornosti, v budúcnosti však bude potrebné doplniť nimi záznamy nachádzajúce sa na Slovensku.

Dosiaľ najviac pozornosti venovali bádatelia Plickovým zápisom piesní v **SNK v Martine**. Spomenutý zbierkový fond prešiel niekoľkými štádiami spracovania. V súčasnosti sa nachádza v podobe základnej evidencie materiálu a je prístupný bádateľom na ďalšiu prácu. Pravdepodobne prvým zásadnejším odborným spracovaním prešiel fond v období, keď v Hudobnom odbore MS pôsobil Jozef Kresánek. Kresánek nastúpil do MS ako mladý absolvent vysokoškolského štúdia a pôsobil tu v rokoch 1940 – 1944. V tomto období tu boli sústredené najvýznamnejšie rukopisné zbierky ľudových piesní z územia celého Slovenska a z prostredia slovenských enkláv v zahraničí. Popri publikovaných prameňoch práve tieto rukopisné zbierky pomohli podstatne rozšíriť Kresánkov rozhľad v materiáli s celoslovenským záberom, vrátane Plickovej

---

2 URBANCOVÁ, Hana: Rukopisná zbierka slovenských ľudových piesní Karola Plicku – otázky evidencie a spracovania prameňov. In: *Od lidové písně k evropské etnologii. 100 let Etnologického ústavu Akademie věd České republiky. / Vom Volkslied zur Europäischen Ethnologie. 100 Jahre Ethnologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik*. Ed. Jana Pospíšilová, Jana Nosková. Brno : Etnologický ústav AV ČR, 2006, s. 232-244.

3 Napr. PLICKA, Karol: O zbieraní ľudových piesní. In: *Sborník Matice Slovenskej*, roč. 2, 1924, s. 28-30.

4 Odpisy z Plickovej rukopisnej zbierky sa nachádzajú aj v ďalších inštitúciách, kde boli vyhotovené pre interné potreby ich pracovníkov. Na študijné účely vznikol súbor odpisov pre Ústav hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v Bratislave (ďalej ÚHV SAV), ktorý je uložený ako samostatná zbierková jednotka v Rukopisnom archíve ľudových piesní Oddelenia etnomuzikológie (ďalej RÚHV). Keďže ide o sekundárne odpisy, pre ďalšie základné štúdium Plickovej zbierky majú len vedľajší význam.

5 HRABALOVÁ, Olga: *Průvodce písňovými sbírkami. Díl 1, Díl 2.* Brno : Krajské kulturní středisko v Brně, 1983.

zbierky rukopisných záznamov slovenských ľudových piesní, ktorú Kresánek musel dobre poznať.[6] Stala sa preňho nielen predmetom archívnej práce, ale najmä dôležitým prameňom poznania slovenskej ľudovej piesne, predovšetkým jej hudobnej stránky. Plickove zápisy Kresánek použil ako materiálový základ pre svoju teóriu slovenskej ľudovej piesne,[7] viaceré z nich uverejnil vo svojej monografii.[8] Po Kresánkovi sa Plickovou zbierkou, uloženou v SNK v Martine, zaoberali Alica a Oskár Elschekovci v období, keď zhromažďovali a skúmali staršie zbierky slovenských ľudových piesní ako súčasť dejín slovenskej etnomuzikológie.[9] Zbierkový fond Karola Plicku v SNK v Martine obsahuje textové a melodické zápisy piesní z 211 lokalít Slovenska, čo predstavuje ca 5 000 piesňových záznamov.[10]

V ďalšej inštitúcii, v **SNM v Martine**, sa nachádza fond textových zápisov piesní písaných na stroji, ktoré múzeum získalo roku 1986 kúpou ešte za života Karola Plicku. Tento fond je spracovaný podľa lokalít a je k dispozícii bádateľom na štúdium. Práve SNM v Martine vlastní aj ďalší významný pramenný materiál k Plickovým zápisom slovenských ľudových piesní, ktorý zatiaľ nie je sprístupnený bádateľskej verejnosti. Je súčasťou Plickovej pozostalosti uloženej v tejto inštitúcii. Ide o donedávna celkom neznámy materiál, ktorý bol pôvodne umiestnený u Plicku v Prahe. Postupné spracovanie a sprístupnenie Plickovej pozostalosti je preto dôležité nielen z hľadiska poznania jeho osobnosti, ale aj, ako na to poukážeme ďalej, z hľadiska kompletizácie jeho rozsiahlej rukopisnej zbierky zápisov slovenských ľudových piesní.[11]

Príspevok zverejňuje základné informácie o pozostalosti Karola Plicku z hľadiska súčasného stavu jej spracovania, aj z hľadiska jej obsahu. Predostrie viaceré otázky, ktorými bude potrebné v budúcnosti sa podrobnejšie zaoberať nielen v súvislosti s Plickovou pozostalosťou, ale aj v súvislosti s jeho rozsiahlou rukopisnou zbierkou slovenských ľudových piesní.

---

6 URBANCOVÁ, Hana: Kresánek ako etnomuzikológ. In: *Jozef Kresánek (1913 – 1986) – inšpiratívna osobnosť slovenskej hudobnej kultúry*. Zborník príspevkov z muzikologickej konferencie v rámci BHS 2013. Ed. Ľubomír Chalupka. (v tlači)

7 TIMKOVÁ, Miriam: Zbierka Karola Plicku ako jeden z prameňov Kresánkovej práce o slovenskej ľudovej piesni. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 4 (30), 2013, č. 2, s. 235-245.

8 KRESÁNEK, Jozef: *Slovenská ľudová pieseň so stanoviska hudobného.* Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1951. (2. vyd., reprint, Bratislava : Národné hudobné centrum, [2]1997)

9 ELSCHEKOVÁ, Alica – ELSCHEK, Oskár: *Úvod do štúdia slovenskej ľudovej hudby.* Bratislava : Hudobné centrum, [3]2005, s. 40-42. (1. vyd. Bratislava : Osvetové centrum, [1]1962)

10 Z tohto fondu v SNK bol zhotovený súbor odpisov pre ÚHV SAV na interné bádateľské účely. Pozostáva z druhotných odpisov (ca 1 000 jednotiek) zhotovených na základe tých Plickových rukopisných zápisov, ktoré boli čitateľné a z hudobného hľadiska kompletné.

11 Plickovou pozostalosťou sa autorka zaoberá od roku 2005, keď k nej získala po prvýkrát prístup ako študentka Katedry hudobnej vedy FiFUK v Bratislave v rámci odbornej praxe pod pedagogickým vedením PhDr. Hany Urbancovej, DrSc. Podrobný súpis výskumných ciest a práce s týmto fondom od roku 2005 pozri: TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 31.

1. K histórii a súčasnému stavu Plickovej pozostalosti

Pozostalosť Karola Plicku je zatiaľ pre širšiu odbornú verejnosť neznámym prameňom, ktorý sa nachádza v SNM v Martine predbežne v stave deponátu.[12]

Rozhodujúcim podnetom na získanie dokumentov súvisiacich so životom a dielom Karola Plicku bola príprava koncepcie jeho múzea. Prvé zvozy písomných materiálov, technických prístrojov a vecí osobnej potreby (fotoaparáty, publikácie a i.) sa začali roku 1986, ešte za Plickovho života, keď sa niektoré jeho osobné predmety stali exponátmi novozaloženého Múzea Karola Plicku v Blatnici, ktoré tvorí súčasť Slovenského národného múzea.[13]

Po Plickovej smrti dohliadli na prevoz zvyšnej pozostalosti jeho dvaja synovia Ivan a Vladimír.[14] Tento proces sa ukončil v druhej polovici 80. rokov.[15] Z dôvodu pretrvávania Plickovej pozostalosti v stave deponátu sa s týmito materiálmi odborne nepracovalo takmer dve desaťročia. Preto nebol bližšie definovaný ani ich vzťah k ostatným, vyššie spomenutým a dnes už odbornej verejnosti známym častiam Plickovej rukopisnej zbierky slovenských ľudových piesní, uloženým v SNM a v SNK v Martine. Plickova pozostalosť bola v SNM v Martine deponovaná bez podrobnejšieho odborného spracovania aj z toho dôvodu, že táto inštitúcia nedisponuje odborným pracovníkom-špecialistom so vzdelaním v oblasti hudby, osobitne ľudovej piesne a hudby, ktorý by dokázal spracovať pozostalosť spolu aj s početnými hudobnými záznamami piesní a identifikovať, o aký materiál v tomto prípade ide.

Znovuoživenie záujmu o Plickovu pozostalosť sa datuje od roku 2005, keď sa vedenie múzea SNM v Martine dohodlo na spolupráci s ÚHV SAV v Bratislave pri ďalšom odbornom spracovaní Plickovej pozostalosti.[16] Zámerom bolo odborne spracovať tento deponát a zistiť detailnejšie, čo a v akom stave sa v ňom nachádza: či ide o materiály typu autografov Karola Plicku alebo len – ako sa z neznalosti problematiky často tvrdilo – o odpisy (prepisy), či dokonca o prevzaté materiály, resp. kópie z bývalej MS (dnes SNK). Ako však ukázali prvé sondy do repertoáru piesňových zápisov z vybraných lokalít, v rámci ktorých sa porovnali zápisy zo zbierkového fondu uloženého v SNK v Martine a zápisy z pozostalosti uloženej v SNM v Martine, obidva korpusy sú vzájomne komplementárne.[17]

Na základe prvých sond do Plickových zápisov sa objavila naliehavá potreba odborne spracovať najmä tú časť pozostalosti, ktorá obsahuje rukopisné zápisy slovenských ľudových piesní, čím sa významne doplní jeho rukopisná zbierka zápisov, uložená v SNK v Martine. Popritom bolo nevyhnutné určiť presnejšie obsah celej pozostalosti tak, aby sa mohol tento materiál čo najskôr začleniť do aktuálneho výskumu a postupne sprístupniť bádateľom.

---

12 Z pohľadu múzejného pracovníka-kurátora sa síce Plickova pozostalosť chápe ako „deponát“, ale na jednoduchšie pochopenie problému a rozlíšenie jednotlivých fondov Plickových rukopisných zápisov piesní uvádzame pojem „pozostalosť“.

13 TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 31.

14 Ing. arch. Ivan Plicka (nar. 1930) a kameraman Vladimír Plicka (nar. 1932).

15 Presný dátum ukončenia prevozu Plickovej pozostalosti sa nám nepodarilo zistiť.

16 Výskum sa uskutočnil na podnet odbornej pracovníčky SNM v Martine, etnologičky a kurátorky PhDr. Daše Ferklovej ako pomoc hudobnovednej inštitúcie pracovníkom múzea pri spracúvaní materiálov z Plickovej pozostalosti s hudobným obsahom.

17 TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 32.

2. Práca s pozostalosťou a jej fázy

Už prvé kontakty s materiálom upozornili na to, že problematika ďalšieho odborného spracovania Plickovej pozostalosti bude oveľa zložitejšia, než sa spočiatku predpokladalo. Plickova pozostalosť sa nachádza uložená v škatuliach tak, ako bola pri postupnom zvoze v 80. rokoch v SNM provizórne uložená. V tom čase vykonali pracovníci múzea iba základnú evidenciu tohto materiálu, a to spôsobom, ktorý umožnilo prvotné zoskupenie materiálu a jeho provizórne uloženie: spočítali sa jednotlivé záznamové lístky (jednotky) v rámci škatúľ, pričom na prednú stranu škatule sa vždy uviedol stručný opis jej obsahu (materiál ostal bez signovania). Je evidentné, že toto prvotné (predbežné) spracovanie nebolo presné a ani dostačujúce na to, aby vyčerpávajúco zachytilo nielen reálny stav materiálu, ale aj skutočný obsah pozostalosti. Napriek tomu na dlhú dobu ostalo jediným spôsobom jej spracovania. (Príloha, obr. 1)

Pri ďalšej odbornej práci s Plickovou pozostalosťou, ktorá zahrnovala revíziu spomenutej prvotnej evidencie materiálu, bolo potrebné najprv vykonať základný prieskum jednotlivých materiálových celkov: podrobne prejsť obsah všetkých škatúľ, manuálnym roztriedením a prelistovaním jednotlivých záznamov zistiť, čo všetko škatule obsahujú a podľa toho určiť ďalší bádateľský postup práce.

Keďže najväčší objem pozostalosti predstavujú **zápisy ľudových piesní**, na začiatku sme sústredili pozornosť najskôr na túto časť. Na jej príklade budeme ilustrovať postupy práce s Plickovou pozostalosťou, predovšetkým s tou jej časťou, ktorá je z etnomuzikologického hľadiska pre nás najhodnotnejšia a najzaujímavejšia.

Po prehliadnutí obsahu všetkých škatúľ bolo zjavné, že Plicka mal svoje zápisy ľudových piesní zatriedené podľa určitého kľúča – predovšetkým podľa lokalít. V tomto spôsobe triedenia Plickových rukopisných zápisov sme pokračovali aj my, nakoľko sa ukázal ako veľmi praktický a významne pomohol zjednotiť značne rozptýlený a pomiešaný piesňový materiál.

Plickova pozostalosť obsahuje jednak rukopisné zápisy piesní, jednak strojopisom písané zápisy piesňových textov. Rukopisné zápisy v porovnaní so strojopisnými tvoria v pozostalosti väčšinu. Ako ďalší postup triedenia sa ukázalo vhodné separovať Plickove rukopisné záznamy ľudových piesní a v ich rámci odčleniť zápisy textov od zápisov nápevov, tak ako ich samostatne zapísal Plicka v teréne. K nim sa potom postupne priraďovali melodicko-textové zápisy v podobe čistopisu, písané Plickovou rukou.

Inú problematiku tvoria v pozostalosti na stroji zapísané, resp. odpísané texty piesní z rôznych lokalít Slovenska, Moravy a Čiech. Pôvodne ich mal Plicka uložené v osobitných obaloch.[18] Boli označené a zoskupené podľa toho, na aké zámery mali Plickovi tieto strojom písané materiály slúžiť: boli zatriedené na základe abecedného radenia piesní podľa textových incipitov alebo podľa žánrovej príslušnosti piesní. Ako príklad môžeme uviesť obaly s Plickovým označením: „Zboj. – Balady“, „Legendy (české)“, „Milostné (české aj slov.)“, „Sirotské“, „Vojna“ a pod. Strojopisom zapísané texty piesní

[18] Pojem „obal“, ktorý tu používame, treba chápať nasledovne: v Plickovom prípade ide o pôvodné uloženie jeho zápisov do rôznych, napoly preložených hárkov veľkosti A4 či A5 (podľa veľkosti záznamových lístkov), pričom Plicka často používal rozmanitý dostupný papier, ktorý mal momentálne k dispozícii, nezriedka išlo aj o úradné tlačivá. V tomto spôsobe triedenia materiálu sme pokračovali a vytvárali sme tak nové obaly s príslušným názvom podľa obsahu.

pravdepodobne mohli slúžiť Plickovi pri spracovaní určitej témy, ako podklad na publikovanie alebo ako materiál na porovnanie s inými zbierkami, ako o tom svedčia viaceré jeho štúdie a články, kde sa venoval odbornému zhodnoteniu svojich zápisov.[19]

Po tomto základnom roztriedení Plickových piesňových zápisov sa ukázalo, že naša prvotná idea – zachovať pôvodný obsah škatúľ – sa nedá uplatniť v plnom rozsahu. Najmä pri spracovaní piesňových záznamov sa prejavila ako málo flexibilná a nebolo možné ju striktne dodržať pri všetkých spracovávaných škatuliach. Pri triedení a zoraďovaní piesňového materiálu sme často nachádzali melodické a textové záznamy z jednej konkrétnej lokality oddelené od seba, uložené vo viacerých škatuliach. Po dôkladnom zvážení sme ich sústredili do tej škatule, v ktorej ich bolo pôvodne najviac. Takýmto spôsobom sme napríklad zhromaždili rukopisné záznamy piesní z Marikovej, podobne aj zápisy piesní od speváčky Evy Studeničovej z Moravského Svätého Jána.[20]

Pri hľadaní kritérií spracovania piesňových záznamov z pozostalosti bolo vhodné všímať si najprv Plickov spôsob radenia a značenia piesní, čo v mnohých prípadoch napovedalo aj náš ďalší postup spracovania. Výsledná rekonštrukcia väčších skupín záznamov, ktoré spolu určitým spôsobom súviseli, často potvrdila správnosť tohto zvoleného postupu. Napríklad, v prípade radenia piesní podľa Plickovho očíslovania piesňových zápisov toto jeho vlastné číslovanie potvrdilo zhodu pri zoskupovaní zápisov, ktorú spätne overil aj textový incipit piesne.

Ďalšia práca s piesňovými zápismi spočívala najmä v tom, že okrem pokračovania v základnom triedení materiálu, pri ktorom sme rešpektovali niektoré z pôvodných Plickových spôsobov triedenia zápisov (zoradenie piesní podľa lokalít, zoradenie textových a melodických záznamov podľa Plickovho očíslovania), bolo nevyhnutné vytvoriť si ďalšie postupy práce s materiálom tak, aby sa dosiahlo určité zjednotenie tohto veľmi heterogénneho piesňového materiálu.

Na základe získaných poznatkov z predbežného pramenného výskumu – z evidencie, triedenia a usporiadania prameňov – sme pri ďalšej práci zvolili kombináciu metód hudobnej historiografie a etnomuzikológie: heuristickú metódu, s ktorou úzko súvisí pramenná kritika zápisov, a následne aj komparatívne skúmania prameňov; ďalej historickú metódu, ktorá je založená na skúmaní a zoradení faktov v časovej následnosti, a hudobnoštýlovú analýzu, ktorá bola využitá ďalej aj pri hĺbkovej etnomuzikologickej analýze vybraných repertoárových celkov z roztriedených Plickových rukopisných zápisov slovenských ľudových piesní.[21]

Nakoľko členenie piesňových zápisov podľa lokalít v tomto Plickovom materiáli jednoznačne prevládalo, rozhodli sme sa zachovať ho ako primárne kritérium. Ďalším krokom pri spracovávaní piesňových zápisov v pozostalosti bola evidencia lokalít, z ktorých tieto zápisy pochádzali. Vychádzali sme pritom z melodických zápisov slovenských ľudových piesní, kde boli názvy lokalít uvedené najčastejšie. Vytvorenie zoznamu lokalít komplikoval aj fakt, že Plicka nezaznačil vždy konkrétne názvy obcí,

---

19 Napr. PLICKA, Karol: Ta dala mamka... In: *Výtvarné snahy*, roč. 9, 1927, č. 4, s. 460-465. PLICKA, Karol: Svetová vojna v ľudových piesňach slovenských. In: *Slovenské pohľady*, roč. 45, 1929, s. 445-453. PLICKA, Karol: Slovenské uspávanky. In: *Slovenské pohľady*, roč. 43, 1927, s. 460-474.

20 Výber z týchto svojich zápisov uverejnil Plicka v diele: PLICKA, Karol: *Eva Studeničová spieva*. Martin : Osveta, [1]1928. ([2]1984).

21 TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 26-30.

ale niekedy len ich skratky alebo len všeobecnejšie názvy oblastí a regiónov, kde zbieral (napr. „Orava", „Púchovská dolina" a pod.).

Výsledkom zložitej a podrobnej komparácie jednotlivých názvov lokalít na melodických zápisoch piesní je zistenie, že piesňový materiál, ktorý sa v Plickovej pozostalosti nachádza, bol dokumentovaný v 124 lokalitách.[22] Zoznam lokalít, ktorý sme takto vytvorili, sa potom porovnal s už existujúcim zoznamom lokalít k zbierkovému fondu Plickových zápisov v SNK, ktorý uvádza spolu 211 lokalít. Porovnaním obidvoch zoznamov sme zistili, že sa zhodujú v 68 lokalitách. Zvyšných 56 lokalít zo zápisov z pozostalosti môžeme pokladať za „nové", nakoľko sa v zozname (katalógu) lokalít z SNK nevyskytujú.

Pre veľkú časovú náročnosť podrobnej komparácie všetkých piesňových zápisov z Plickovej pozostalosti sme predbežne urobili iba niekoľko hĺbkových analyticko-komparačných sond. Pomocou nich sme sa snažili poukázať na možnosti ďalšej práce pri spracovaní Plickových rukopisných zápisov. Na základe troch vybraných lokalít z Trenčianskeho kraja (Mariková, Dohňany, Lazy pod Makytou) sme priblížili pracovné postupy, ktoré možno aplikovať aj na ďalší materiál Plickových rukopisných zápisov. Cieľom tohto výskumu bolo vyhodnotenie rukopisných zápisov piesní vybraných lokalít z Plickovej pozostalosti a ich porovnanie s rukopisnými zápismi piesní z tých istých lokalít, uloženými v SNK.[23]

Okrem podrobnejšieho spracovania pozostalosti bolo ďalšou prioritou nášho výskumu testovanie metód, ako zistiť skutočný počet Plickom zapísaných piesní. Dodnes sa totiž celkový počet piesní dokumentovaných Plickom iba odhaduje, a to najmä kvôli torzovitosti jednotlivých zbierkových fondov, ale aj kvôli problémom prepojenia ich obsahu. Po základnom heuristickom spracovaní rukopisných zápisov slovenských ľudových piesní z Plickovej pozostalosti by malo byť ďalším cieľom ich komplexné porovnanie so zbierkovým fondom Plickových zápisov piesní z SNK v Martine, resp. tiež so zlomkovým fondom v EÚ AVČR, pracoviště Brno.

Keďže nás Plickova rukopisná zbierka slovenských ľudových piesní zaujíma najmä ako celok, pri práci s Plickovou pozostalosťou sme zamerali pozornosť – napriek výskytu českých a moravských ľudových piesní vo viacerých škatuliach – v prvom rade na slovenskú ľudovú pieseň a na ňu sa vzťahujúce záznamy melodické aj textové. Popritom sme však výskyt zápisov českých a moravských ľudových piesní, okrajovo aj piesní rusínskeho etnika, evidovali.

---

[22] Spomínaný zoznam lokalít bol vytvorený podľa toho, či z danej lokality boli nájdené predovšetkým melodické zápisy; textové prvopisy bez existencie melodických zápisov sme pri vytváraní zoznamu lokalít nebrali do úvahy.

[23] TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 52. Výsledky porovnávania za jednotlivé lokality boli publikované aj samostatne: TIMKOVÁ, Miriam: Piesňový repertoár obce Mariková z rukopisnej zbierky Karola Plicku. In: *Hudobný archív 16*. Ed. Viera Sedláková. Martin : Slovenská národná knižnica, 2009, s. 246-290. TIMKOVÁ, Miriam: Piesňový repertoár obce Dohňany. Zo zápisov Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 2 (28), 2011, č. 2, s. 251-273. TIMKOVÁ, Miriam: Piesne z obce Lazy pod Makytou v zápisoch Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 4 (30), 2013, č. 1, s. 104-136.

3. Obsah pozostalosti

Plickova pozostalosť obsahuje heterogénny materiál, ktorý je uložený v 14 škatuliach. Po základnom preskúmaní a spracovaní obsahu týchto škatúľ bolo možné celý materiál rozdeliť do niekoľkých skupín. Tieto skupiny boli špecifikované podľa druhu písomného materiálu (rukopisné, strojopisné a tlačou publikované pramene), aj z hľadiska obsahu:

a) Rukopisné zápisy ľudových piesní, ktoré zahŕňajú melodické a textové zápisy piesní slovenských, českých, moravských a rusínskych, v menšom množstve aj zápisy piesní Slovákov v zahraničí (Rumunsko, bývalá Juhoslávia, Spojené štáty americké);
b) Strojopisné zápisy textov ľudových piesní (t. j. textové prepisy),[24] ktoré nielen pochádzajú z Plickových vlastných zápisov, ale sú aj prevzaté zo zbierok iných zberateľov (ide prevažne o texty slovenských, českých a moravských ľudových piesní);
c) Rukopisy publikácií, ktoré vyšli tlačou (*Slovenský spevník I*,[25] *Český rok*[26]);
d) Rukopisné podklady k odbornej činnosti: podklady k príprave štúdií, poznámky k prednáškam a príspevkom predneseným pri rôznych príležitostiach (konferencie, semináre a pod.), melodické a textové fragmenty rôzneho obsahu (hudobné skice v notových zošitoch a pod.);
e) Rôzne: korešpondencia; zápisy piesní od lokálnych zberateľov (príslušníci miestnej inteligencie, mládež a pod.), zaslané Plickovi, ktoré sú prevažne v podobe rukopisných zápisov textov ľudových piesní; výstrižky s piesňami z dobovej tlače (Sušil, Bartoš, Holas a i.).

K jednotlivým skupinám materiálu z pozostalosti uvádzame stručný komentár:

Rukopisné zápisy ľudových piesní

Hlavnú náplň Plickovej pozostalosti tvoria už spomenuté rukopisné zápisy ľudových piesní slovenských, českých a moravských. Tieto zápisy, sústredené do viacerých škatúľ, boli značne rozmanité a aj rôzne usporiadané, a to podľa viacerých kritérií, ktoré Plicka pri svojej práci s piesňami používal. Obaly so zápismi českých piesní striedajú obaly so slovenskými piesňami. V niektorých prípadoch sú zápisy zoradené abecedne podľa textových incipitov piesní, prípadne podľa jednotlivých lokalít. Napríklad, v obaloch pod názvom „České/moravské piesne 1, 2“, „České/moravské piesne I (A – L)“ a „Čes-

---

[24] V tomto prípade používame termín textový prepis. Ide vlastne o texty ľudových piesní, prepísané na stroji, ktorých priradenie k Plickovým rukopisným zápisom je sporné, nakoľko pri mnohých z nich neuvádzal lokalitu. Taktiež je otázne, z akých zdrojov Plicka texty na stroji prepisoval a za akým účelom (výnimkou sú napr. odpisy textov piesní zo Sušilovej zbierky). Nakoľko sme tieto textové prepisy (t. j. strojopisom písané texty piesní) nepriraďovali k Plickovým rukopisným zápisom piesní, vysvetľujeme daný pojem iba v poznámke. In: TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 35.

[25] PLICKA, Karol: *Slovenský spevník I.* Praha; Bratislava : Štátne hudobné vydavateľstvo, 1961.

[26] PLICKA, Karel – VOLF, František – SVOLINSKÝ, Karel: *Jaro I. Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlách a hádankách.* Praha : Družstevní práce, 1940; *Léto II.* Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1950; *Podzim III.* Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953; *Zima IV*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

ké/moravské piesne II (M – Ž)“ sa vyskytujú prevažne melodické a textové zápisy ľudových piesní z rôznych lokalít Čiech a Moravy. Záznamy sme ponechali usporiadané tak, ako ich roztriedil Plicka.

Ďalšiu významnú časť pozostalosti tvoria zápisy piesňových textov. Vo veľkej miere ide o rukopisný materiál, ktorý dopĺňajú prepisy textov realizované strojopisom. Pri jednotlivých zápisoch spravidla chýba názov lokality. Na ukážku môžeme uviesť nami vytvorený obal s názvom „Texty piesní“. Tvorí ho 8 samostatných menších obalov, zoradených ešte Plickom, s textami piesní v podobe rukopisných zápisov (tzv. prvopisov). Jeden z týchto obalov však obsahuje kombinované texty – prvopisy aj zápisy, resp. prepisy na stroji. Podobné materiály sa nachádzajú aj v nami vytvorenom obale pod názvom „Texty – slovenské piesne“, v ktorom sme predbežne iba sústredili nájdené texty (prvopisy a prepisy na stroji). Väčšinu rukopisných zápisov piesňových textov čísloval Plicka, čo nám neskôr pomohlo pri rekonštrukcii piesňového repertoáru s kompletnými melodicko-textovými zápismi z obcí Dohňany a Lazy pod Makytou.

Plicka často zdôrazňoval, že sa nezaoberá iba zbieraním ľudových piesní v danom regióne, ale že sa snaží tieto piesne chápať v širšom stredoeurópskom a slovanskom kontexte. Z tohto dôvodu sa zaujímal aj o piesne etnických menšín – Rusínov na Slovensku a o slovenské enklávy v regiónoch bývalej Juhoslávie a v Rumunsku. Z týchto regiónov môžeme nájsť rukopisné zápisy napríklad v nami vytvorenom novom obale pod názvom „Slovenské menšiny v zahraničí“. Samostatné rukopisné zápisy piesní z Rumunska sa nachádzajú v Plickom vytvorených obaloch pod názvom „Rumunskí Slováci“ a „Nadlak (Rumunsko)“. Plicka sa taktiež zaujímal o osudy Slovákov vysťahovaných za prácou do Spojených štátov amerických; piesňové zápisy v podobe vysťahovaleckých piesní môžeme nájsť v obale pod názvom „USA, vysťahovalecké piesne“.

V Plickovej pozostalosti bol nájdený aj zošit s označením „R“ (skratka z Plickovho označenia „ruské“ piesne).[27] Zošit obsahuje melodické a textové incipity piesní, abecedne zoradené. Pri niektorých zápisoch Plicka uvádza aj mená informátorov, resp. spevákov. V inom obale pod názvom „Ruské pohádky“ sa nachádzajú texty rozprávok, zapísané azbukou, spolu s ich českým prekladom. Súvisia s ním aj ďalšie dva obaly s analogickým názvom „Ruská knížka“. Obsahujú zápisy folklórnych textov v azbuke – prevažne rôzne veršované aj prozaické útvary (bájky, rozprávky). V jednom z obalov sa nachádza malý rukopisný slovníček rusko-českých výrazov, ktorý si Plicka vytvoril pre svoje potreby. V prípade týchto záznamov sme všetky ponechali zoradené tak, ako ich Plicka pôvodne usporiadal.

Strojopisné zápisy piesňových textov

Časť zápisov z Plickovej pozostalosti tvoria zápisy piesňových textov na stroji. Tieto strojopisné zápisy Plicka len zriedkavo priraďoval k melodickým prvopisom, a to najmä vtedy, ak išlo o podklady k publikáciám, pripravovaným do tlače. Preto je

[27] Podľa súčasného stavu poznania materiálu ide o piesňový repertoáru Rusínov na východnom Slovensku, hoci Plicka ich vo svojich záznamoch uvádza ako „Rusov“ a piesne označuje ako „ruské“.

často problém priradiť strojopisom zapísané texty k príslušným melodickým záznamom – ak vôbec existovali. Okrem toho Plicka zvykol textové zápisy piesní zoraďovať prevažne abecedne a oddelene od melodických zápisov, čo zachovával aj v prípade, ak jednotlivé strojopisné zápisy textov piesní boli z jednej lokality. Ako príklad môžeme uviesť nami vytvorený samostatný obal, ktorý sme nazvali podľa obsahu „České/moravské piesne". Do tohto obalu sú sústredené texty piesní zapísané na stroji, ale ponechané v pôvodnom usporiadaní tak, ako ich mal usporiadané Plicka. Zatiaľ nie je možné presnejšie zistiť, ku ktorým melodickým zápisom patrili tieto strojopisné zápisy piesňových textov, na väčšine záznamov je uvedená iba lokalita, resp. región (napr. Předměstí, Svojanov, Vítějeves, Třeboň, Stříbřeč, Plavsko). Pravdepodobne ide o materiály zhromažďované k zbierke *Český rok*.[28]

Podobne môžeme v pozostalosti nájsť aj strojopisné zápisy textov z rôznych lokalít Slovenska (napr. Solivar, Malčice, Drienovská Nová Ves, Kladzany a i.). Texty piesní nie sú abecedne radené, Plicka ich iba sústredil do jednotlivých obalov formátu A4. Niektoré z týchto obalov pomenoval, iné sa nachádzajú bez názvu. Napríklad, v obale s názvom „Dětské (sloven., moravské)" sústredil okrem moravských aj slovenské texty riekaniek a detských hier pochádzajúcich z viacerých lokalít Slovenska (Jablonica, Púchov, Dolné Rišňovce). Zatiaľ nevieme, k akým melodickým zápisom sa väčšina strojopisných textov z týchto obalov vzťahuje, lebo v tomto prípade na väčšine z nich Plicka lokalitu neuvádza.

Rukopisy publikácií vydaných tlačou

Súčasťou práce s materiálom z Plickovej pozostalosti bolo identifikovanie rukopisov vydaných publikácií, ktoré zrejme predstavovali podklady na ich prípravu do tlače. Tieto rukopisy zväčša neboli označené ako celok a až na základe odkazov pri piesňovom materiáli a ich porovnaním s vydanými publikáciami sme mohli určiť súvislosť takéhoto celku s už vydanou publikáciou.

Takýmto spôsobom sme identifikovali aj materiál, ktorý sa viaže na vydanie Plickovej piesňovej zbierky *Slovenský spevník I.*[29] Napriek tomu, že na žiadnom z piesňových zápisov z tohto celku sa nenašiel písomný odkaz, k čomu daný materiál patrí (na všetkých zápisoch bolo možné nájsť len skratku „Sl. sp." alebo „Sl. sp. I."),[30] po výslednom zoradení zápisov a následnom porovnaní s Plickovou publikovanou zbierkou *Slovenský spevník I* bolo evidentné, že ide o Plickove podklady k príprave tejto piesňovej zbierky do tlače.

Dodnes otvorená je otázka pokračovania tejto edície – prípravy druhého dielu piesňovej zbierky (*Slovenský spevník II*), ktorý Plicka pravdepodobne zamýšľal, ale k realizácii sa už nedostal. Jeho zámer naznačujú nájdené dva samostatné menšie obaly s Plickovým označením „Vyřazené – Slov. spevník a Sl. sp. – Dodatky (už nepotrebné) al. Ia (pro II. díl)". Zápisy piesní v týchto obaloch sú v podobe rukopisných melodických a textových zápisov pochádzajúcich z rôznych lokalít Slovenska, ktoré sú

[28] PLICKA – VOLF – SVOLINSKÝ, Ref. 26.

[29] PLICKA, Ref. 25.

[30] Všetky skratky použité Plickom uvádzame tak, ako sa nachádzajú zapísané v origináli, pričom ich význam vyplýva z kontextu.

nalepené na samostatných listoch formátu A4 analogickým spôsobom ako piesňové zápisy z podkladov k *Slovenskému spevníku I*. Tieto materiály sme nechali v takom poradí, ako ich Plicka zoradil. V každom prípade ide o zaujímavý materiál, ktorý by bolo vhodné v budúcnosti podrobiť detailnejšiemu výskumu, aby sa naša hypotéza o príprave druhého dielu spevníka mohla overiť.

V Plickovej pozostalosti sa nachádzajú podklady aj k príprave publikovanej štvordielnej piesňovej zbierky *Český rok*.[31] Dokladajú to, napríklad, samostatné obaly s Plickovým označením „ČR III" a „ČR IV", ktoré obsahujú rukopisné zápisy českých a moravských piesní. K spomenutej zbierke sa vzťahujú aj zápisy, sústredené v nami novo vytvorených obaloch „České, moravské piesne I, II, III", kde sa nachádzajú rukopisné zápisy piesní z rôznych lokalít Čiech a Moravy, pričom niektoré z nich obsahujú odkaz na spomínanú zbierku (napr. Plickom uvádzané skratky na zápisoch v podobe odkazu „ČR I", „ČR II" a pod.). Zápisy piesní obdobného charakteru sa nachádzajú aj v obale označenom Plickom ako „Český rok"; v tomto prípade sú na mnohých zápisoch uvedené odkazy na prameň prevzatých textov a melódií (napr. zo zbierok Sušila, Bartoša, Holasa). (Príloha, obr. 2)

Rukopisné podklady k odbornej činnosti

Okrem piesňových zápisov menšie množstvo v Plickovej pozostalosti predstavujú rôzne rukopisné poznámky, podklady k prednáškam, zoznamy spevákov či piesní, ktoré si Plicka začal priebežne vytvárať, avšak zostali iba v torzovitej podobe.

Ako príklad môžeme uviesť zoznam spevákov, ktorý si Plicka zrejme vytvoril na lepšiu orientáciu vo svojich piesňových zberoch. V tomto zozname sa pri mene speváka nachádza lokalita a incipity textov piesní spolu s číslom, pod ktorým mohol daný zápis nájsť vo svojej zbierke. Zoznam obsahuje spolu 34 mien spevákov a speváčok. Evidentne však nie je úplný a vzťahuje sa len na časť jeho rozsiahlej zbierky. Pri niektorých menách má Plicka poznámku o tom, že od daného informátora má zapísanú aj rozprávku (napr. Martin Pitoniak zo Ždiaru, Pavel Kutriš z Polhory).

Podobne sa tu nachádza zoznam textových incipitov piesní z rukopisnej zbierky Andreja Halašu,[32] ktorý si Plicka zhotovil pre vlastnú potrebu. Pri tomto zozname sa však žiadne konkrétne zápisy piesní nenachádzajú. Je preto možné domnievať sa, že Plicka ako pracovník MS mal zápisy z Halašovej zbierky priamo k dispozícii a zoznam textových incipitov mu slúžil na lepšiu orientáciu v tomto materiáli. Je známe, že Plicka pri svojej zberateľskej práci na Slovensku využíval piesňové zápisy z Halašovej zbierky ako pomocný materiál pri práci v teréne a porovnával texty piesní od Andreja Halašu s verziou, ktorú zapísal v kompletnej melodicko-textovej podobe. Plicka na svojich výskumných cestách po Slovensku dokonca stretával tých istých spevákov ako Halaša, a tak „dopĺňal" jeho texty piesní o melódie.[33]

---

31 PLICKA – VOLF – SVOLINSKÝ, Ref. 26.

32 Piesňová zbierka Andreja Halašu (1852 – 1913) je uložená v Literárnom archíve SNK v Martine.

33 SLIVKA, Martin: *Plicka – básnik obrazu.* Bratislava; Martin : Fotofo; Osveta, 1999, s. 17.

Rôzne

Do poslednej skupiny sme zahrnuli rôznorodé materiály pochádzajúce od iných osobností, buď adresované Plickovi, alebo Plickom zhromaždené pre potreby jeho vlastnej práce.

V pozostalosti sme v obmedzenom množstve našli Plickovu súkromnú a pracovnú korešpondenciu.[34] Súkromná korešpondencia zahrnuje listy od jeho známych a priateľov. Pracovná korešpondencia pochádza od rôznych zberateľov a prispievateľov z Čiech, Moravy a Slovenska, ktorí zasielali Plickovi svoje zápisy piesní v podobe jednotlivých piesňových záznamov, aj v podobe väčších piesňových zbierok. (Príloha, obr. 3 – 5)

Dokumenty pochádzajúce od miestnych zberateľov zo Slovenska tvoria v pozostalosti obsah jednej škatule. Ide výlučne o texty piesní s príslušnými komentármi, prevažne zameranými na opis svadobných zvykov, obradov a obyčají (od pýtania nevesty až po svadobnú hostinu), ďalej piesne o Amerike (vysťahovalecké piesne), ľúbostné piesne a koledy. Zápisy pochádzajú prevažne z obcí východného Slovenska (napr. Myslina, Hlinné, Merník, Nižné Ladičkovce, Trstená, Lubeník, Kochanovce, Sabinov, Lukačovce, Jastrabie, Humenné a ďalšie). Spomedzi prispievateľov môžeme spomenúť napríklad Zuzanu Fraňovú z Horných Ozoroviec (list so zásielkou zápisov zo dňa 30. 7. 1924), či Terezu Bartošovú z Dolných Strhárov (list s datovaním 23. 12. 1924). Paradoxne, na rozdiel od Plickových zápisov tieto zaslané dokumenty od miestnych zberateľov sú pomerne často datované.

Samostatnú malú skupinu v Plickovej pozostalosti tvoria rôzne výstrižky z dobovej z tlače, ktoré uverejňujú ľudové piesne (zvyčajne od iných zberateľov alebo z vydaných piesňových zbierok), ale tiež rôzne ohlasy a názory na zberateľskú činnosť.[35]

4. Plickove rukopisné zápisy slovenských ľudových piesní

Ťažiskom nášho výskumu Plickovej pozostalosti bol piesňový materiál a jeho vzťah k Plickovej rukopisnej zbierke slovenských ľudových piesní. Zamerali sme sa preto na detailnejšie štúdium týchto rukopisných zápisov. Práca s Plickovými zápismi piesní si vyžiadala aj hľadanie vhodných postupov, ktoré by napomohli lepšiu orientáciu a prehľadnosť pri práci s uvedeným materiálom. Zamerali sme sa na dva aspekty:

- typológia prameňa,
- kritériá triedenia.

Typológia prameňa

Pri práci s Plickovými rukopisnými zápismi slovenských ľudových piesní sa ukázalo ako nevyhnutné vytvoriť základnú typológiu prameňa, ktorá by vzala do úvahy exis-

---

[34] Súkromnou Plickovou korešpondenciou, ktorá sa nachádza v Literárnom archíve SNK v Martine, sa podrobne zaoberala Viera Sedláková, napr. SEDLÁKOVÁ, Viera: Odraz výskumov K. Plicku (1923 – 1938) v korešpondencii. (1. časť). In: *Hudobný archív 15*. Martin : SNK, 2005, s. 183-209. SEDLÁKOVÁ, Viera: Odraz výskumov K. Plicku (1923 – 1938) v korešpondencii. (2. časť) In: *Hudobný archív 16*. Martin : SNK, 2009, s. 209-245.

[35] TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 39-50.

tenciu viacerých typov zápisov, používaných Plickom pri zázname (dokumentácii) jednej piesne. Ide o typy zápisov, ktoré sa vzťahujú na dokumentáciu jednej a tej istej piesne, ale pochádzajú z rôznych fáz záznamového procesu:

1. Melodický prvopis zachytáva úplný melodický zápis piesne, realizovaný Plickom priamo v teréne. Tento typ zápisu často obsahuje charakteristické prvky skratkovitého notového záznamu, ktorý sa opiera o špecifické značky, typické pre Plickov notový zápis v podobe skratky alebo skice. V niektorých prípadoch takýto zápis predstavuje len notový fragment. Melodický prvopis sa spravidla nachádza na samostatnom záznamovom lístku a vyskytuje sa buď bez piesňového textu, alebo s uvedením textového incipitu. Ako príklad uvádzame melodický prvopis piesne *Jahoda, Jahoda* z obce Lazy pod Makytou v dvoch variantoch. (Príloha, obr. 6)

2. Textový prvopis predstavuje buď kompletný, alebo zlomkový zápis textu piesne, realizovaný Plickom priamo v teréne. V prípade textového fragmentu textový prvopis sprevádza Plickova poznámka *„již zapsana"*, čo znamená, že celý (kompletný) zápis textu (resp. jeho blízky variant) mal Plicka už raz zapísaný, preto na tento text len odkazuje: v takomto prípade uvádza iba textový incipit a odkaz na príslušný piesňový text nachádzajúci sa na inom mieste (prípadne aj pod iným číslom). Textový prvopis je vo väčšine prípadov zaznamenaný na samostatnom záznamovom lístku, ale dali sa nájsť aj melodické prvopisy s kompletne podpísaným textom, prípadne s ďalšou strofou (strofami) piesňového textu na jednom záznamovom lístku. Ako príklad textového prvopisu na samostatnom záznamovom lístku uvádzame zápis textu piesne *Jahoda, Jahoda* z obce Lazy pod Makytou. (Príloha, obr. 7)

3. Melodický čistopis je notový zápis realizovaný Plickom na základe melodického prvopisu. V prevažnej miere obsahuje aj text piesne (resp. prvú strofu piesne), ktorý je podpísaný pod notami. Ojedinele sa však dali nájsť aj melodické čistopisy bez piesňového textu, prípadne s čiastočne podpísaným textom, najčastejšie s textovým incipitom piesne. Ide o samostatný záznamový lístok. Ako príklad uvádzame melodický čistopis piesne *Jahoda, Jahoda* z obce Lazy pod Makytou a jej dva varianty. (Príloha, obr. 8)

4. Odpis (melodicko-textový) sa nachádza na samostatnom záznamovom lístku v podobe predtlačeného formulára MS, na ktorom je zápis piesne realizovaný neznámou rukou. Lístky tohto typu sme našli v materiáloch SNK v Martine. Tieto záznamové lístky obsahujú melódiu s podpísanou prvou strofou piesne, pričom na zadnej strane sú zapísané aj prípadné ďalšie strofy piesňového textu. Ako príklad uvádzame melodicko-textový odpis piesne *Zadala maci* z obce Mariková. (Príloha, obr. 9)

Typológia Plickových rukopisných záznamov teda rozlišuje 4 základné typy prameňa: melodický prvopis, textový prvopis, melodický čistopis a melodicko-textový odpis.[36] Plicka zvykol uvádzať na jednotlivých záznamových lístkoch svoje vlastné čís-

[36] V rámci základnej typológie záznamov slovenských ľudových piesní K. Plicku pripojila H. Urbancová aj tzv. autorizovanú tlač – tlačenú (publikovanú) verziu piesne, ktorá vyšla v Plickovej redakcii: URBANCOVÁ, Hana: Written Records and Source Criticism: A Collection of Slovak Folk Songs Collected by Karol Plicka. In: Historical Sources and Source Criticism. ICTM Study Group on Historical Sources: Proceedings from the 17th International Conference in Stockholm, Sweden, May 21 – 25, 2008. (=Skrifter utgivna av Svenskt visarkiv 29.) Ed. by Susanne Ziegler, Urban Bareis. Stockholm : Svenskt visarkiv, 2010, s. 220.

lovanie piesní. Toto číslovanie sa vzťahuje vždy na jednu pieseň, nie na jeden záznamový lístok, resp. typ záznamu. Združenie všetkých existujúcich typov záznamov, ktoré sme k sebe priraďovali na základe spoločného čísla piesne (podľa Plickovho číslovania), aj na základe spoločného nápevu a textu, tak tvorí dokumentáciu **jednej piesne** z terénu.

Plickova pozostalosť obsahuje po predbežnom spracovaní pracovníkmi SNM približne 26 000 piesňových jednotiek – jednotlivých záznamových lístkov, ponechaných zatiaľ bez signovania, čo sa ukázalo ako vhodné riešenie pred ďalším odborným spracovaním celej pozostalosti. Z dôvodu prírastkového signovania Plickových zápisov v SNK (t. j. každý záznamový lístok mal svoje prírastkové číslo bez ohľadu na príslušnosť viacerých typov záznamov k určitej piesni) dochádzalo ku skreslenému uvádzaniu počtu piesní, zozbieraných Plickom. Signovanie jednotlivých lístkov sa v tomto prípade nezhoduje s počtom reálne dokumentovaných piesní v teréne. Preto jedným z cieľov našej práce bola snaha nájsť spôsob, ako zistiť skutočný počet dokumentovaných piesní v porovnaní s počtom jednotlivých záznamových lístkov, reprezentujúcich – ako sme uviedli vyššie – niekoľko typov záznamov.

Na overenie našej hypotézy poslúžili ako základ piesňové zápisy z Plickovej pozostalosti, porovnávané so zbierkovým fondom uloženým v SNK a doplnené o prípadné zápisy z tohto fondu. Na príklade vybraných troch lokalít z Trenčianskeho kraja v rámci dizertačnej práce sme mohli uviesť konkrétne výsledky tohto porovnávania: z lokality Mariková bolo nájdených spolu 658 záznamových lístkov, čo v skutočnosti znamenalo 196 dokumentovaných piesní; z lokality Dohňany sa našlo spolu 156 záznamových lístkov, z čoho sa dal zrekonštruovať počet 72 dokumentovaných piesní; z lokality Lazy pod Makytou to bolo spolu 71 záznamových lístkov, čo znamenalo 26 dokumentovaných piesní. Na týchto príkladoch môžeme teda vidieť, že problematika rozsahu Plickom dokumentovaných piesní sa dá riešiť na základe podrobnej komparácie materiálu, ktorá sa opiera o poznatky z typológie prameňa.[37]

Kritériá triedenia

Súčasťou našej práce s Plickovou pozostalosťou bolo sledovanie spôsobu triedenia piesňových zápisov Plickom samotným. Hoci piesňový materiál z pozostalosti nebol dôsledne usporiadaný a následkom presúvania bol značne pomiešaný, predsa len sa dalo sledovať, ako Plicka svoje zápisy usporadúval a pracoval s nimi ďalej. Po prehodnotení poznatkov, ktoré sme získali na základe štúdia Plickovho triedenia piesňových zápisov, sme piesňový materiál v pozostalosti triedili podľa týchto kritérií:

a) **Triedenie zápisov podľa typu prameňa**: melodický prvopis, textový prvopis, melodický čistopis (pozri vyššie);
b) **Triedenie zápisov na základe Plickovho číslovania jednotlivých záznamov**: dlhodobou prácou s materiálmi a ich vzájomným porovnaním bolo zistené, že aj keď Plicka mal pôvodne tieto materiály zoradené zvlášť (t. j. melodické a textové prvopisy v samostatných obaloch), rovnaké čísla v záhlaví týchto záznamov ich spájali do jedného celku, ktorý zahrnul viaceré typy prameňa: melodický prvopis, textový prvopis, melodický čistopis;

[37] Bližšie uvedené viď v porovnávacích tabuľkách v publikáciách: TIMKOVÁ, Ref. 23.

c) **Abecedné radenie piesní podľa textových incipitov**: abecedné radenie zápisov podľa textových incipitov bolo často kombinované s precíznym Plickovým číslovaním záznamov, čo znamená, že po číselnom zoradení jednotlivých záznamových lístkov bolo často konečným výsledkom aj abecedné radenie piesní, najmä, ak išlo o materiál pripravovaný do tlače;
d) **Triedenie piesní podľa lokalít**: toto kritérium predstavuje u Plicku dôležité hľadisko členenia piesňového materiálu. Príslušnosť piesňových zápisov k určitej lokalite však Plicka značil rôznymi spôsobmi. V mnohých prípadoch bola lokalita uvedená len na obale, v ktorom sa záznamy nachádzali, pričom na jednotlivých záznamoch bola uvedená len skratka lokality, prípadne odkaz na lokalitu nebol vôbec uvedený. Plicka zvykol uviesť lokalitu najmä pri melodických prvopisoch, ale na textových prvopisoch ju uvádzal málokedy;
e) **Triedenie piesní podľa interpretov**: v rámci zápisov pochádzajúcich z jednej lokality sa vyskytuje aj triedenie piesňových zápisov podľa interpretov-spevákov. Toto triedenie má osobitný význam v prípade, ak mal Plicka záujem o repertoár určitej výraznej speváckej osobnosti;
f) **Triedenie piesní podľa etnickej príslušnosti**: členenie zápisov podľa etnickej príslušnosti repertoáru sa objavuje najmä v Plickovej pozostalosti, kde sa nachádzajú slovenské, české aj moravské ľudové piesne. Osobitnú skupinu predstavujú Plickove zápisy piesňového repertoáru Rusínov z východného Slovenska.[38]

K využitiu vybraných pracovných postupov

Plickove zápisy ľudových piesní zaberajú približne dve tretiny celkového obsahu pozostalosti – či už v podobe melodických a textových prvopisov, alebo melodických čistopisov, ale tiež strojopisných zápisov piesňových textov. Na ďalšie spracovanie a usporiadanie tejto časti Plickovej pozostalosti sme využili základnú typológiu prameňa a tiež viaceré kritériá triedenia piesňového materiálu, ako ich uvádzame vyššie. Cieľom aplikácie týchto pracovných postupov bolo najskôr sprehľadniť túto časť Plickovej pozostalosti. Potrebovali sme získať základnú orientáciu v rukopisných zápisoch piesní tak, aby naše triedenie materiálu nebolo v rozpore s Plickovými pracovnými postupmi.

Pri prvom triedení materiálu sme postupovali podľa Plickovho radenia piesňových zápisov na základe jednotlivých lokalít. Plicka zhromažďoval svoje rukopisné zápisy slovenských ľudových piesní do samostatných obalov podľa názvov lokalít: napríklad, „Lúžna“ (Liptovská Lúžna), „Erdútka“ (Oravská Lesná), „Štiavnik“ a pod. Podľa tohto systému sme postupovali ďalej a aplikovali sme ho aj v prípadoch, ak piesňový materiál z viacerých lokalít bol vzájomne premiešaný alebo roztratený. Napríklad, v inom, nami vytvorenom obale pod názvom „Piesne s textom a melódiou – slovenské piesne“ sa nachádzajú melodické prvopisy, textové prvopisy a čistopisy piesní z rôznych oblastí Slovenska, ktoré sme roztriedili do skupín podľa lokalít (Čičmany, Devínska Nová Ves, Štiavnik, Čelovce, Mikšová atď.).

Osobitným materiálovým súborom je obal s názvom „Jablonica“. Obsahuje prevažne melodické čistopisy piesní s podpísaným textom, v niektorých prípadoch aj textové

[38] TIMKOVÁ, Ref. 1, s. 35-39.

prvopisy na samostatnom lístku. V tomto prípade Plicka pri dokumentácii v teréne položil dôraz na osobnosti spevákov. Ak pri väčšine svojich piesňových zápisov údaje o spevákoch neuvádzal, alebo ich uvádzal len veľmi sporadicky, pri zápisoch z lokality Jablonica dôsledne zapisoval mená spevákov na každom melodickom prvopise aj melodickom čistopise. Spolu tu uviedol šesť mien spevákov z tejto lokality: Pavel Pinkava (52-ročný),[39] Agneša Pinkavova (vek neuvedený), Julka Pinkavova (15-ročná), Mária Valentová (50-ročná), Katarina Škápikova (41-ročná) a Mária Oslejova (53-ročná).

V súvislosti so spôsobom členenia piesňových zápisov z obce Jablonica podľa spevákov treba spomenúť aj mimoriadne hodnotný materiál nájdený v pozostalosti, súvisiaci so speváckou osobnosťou Evy Studeničovej z Moravského Sv. Jána. Túto speváčku Plicka považoval za výnimočnú a venoval jej osobitnú pozornosť. V pozostalosti sme našli početné záznamy piesní od tejto speváčky v podobe melodických a textových prvopisov aj melodických čistopisov. Identifikácia zápisov piesní z repertoáru tejto speváčky tvorila významnú časť našej práce s Plickovou pozostalosťou. Materiál sa pôvodne nachádzal rozptýlený vo viacerých obaloch a bol uložený v niekoľkých škatuliach. Postupne sme ho sústredili do jedného celku a usporiadali do nami vytvorených, nových obalov pod názvami „Eva Studeničová I"; „Eva Studeničová II"; „Studeničová – mel. prepisy [čistopisy] a prvopisy" a „Moravský Sv. Ján (Eva Studeničová III)". Ako spomína Plicka vo svojej piesňovej zbierke *Eva Studeničová spieva,*[40] z pôvodných 250 zápisov piesní, zaznamenaných z repertoáru tejto speváčky, publikoval iba časť – 43 vybraných zápisov, zrejme najmä z dôvodu reprezentatívneho zachytenia jej vokálneho štýlu. Piesňové zápisy z pozostalosti túto Plickovu informáciu o rozsahu dokumentovaného repertoáru Evy Studeničovej potvrdzujú. Stanú sa predmetom ďalšieho samostatného spracovania.

Triedenie zápisov abecedne podľa textových incipitov piesní Plicka využíval pravdepodobne na účely ďalšej práce so zápismi. Tento spôsob usporiadania materiálu sme potom aplikovali na väčší súbor obalov, sústredených do jedného celku. Špecifickú problematiku triedenia materiálu slovenských ľudových piesní prináša nami vytvorený obal s názvom „Zápisy zoradené abecedne podľa textového incipitu (A – Ž)". Tvorí ho viacero menších obalov, v ktorých sme sústredili zápisy slovenských ľudových piesní z rôznych lokalít, ktoré mal ešte Plicka zoradené abecedne podľa textových incipitov. Záznamy piesní obsahujú nielen melodický a textový prvopis, ale aj melodický čistopis. Pri niektorých zápisoch je uvedené aj meno speváka, zriedkavejšie jeho vek. Môžeme tu nájsť zápisy z lokalít: Piešťany, Myslava, Pribiš, Horný Tisovník, Jablonica, Šurany, Očovské Dúbravy, Lehôtka, Čičmany, Choňkovce, Jasenov, Heľpa, Budiná, Hrochoť, Madačské Lazy (Madačka), Detva, Terchová, Veličná a z mnohých iných.

Plickove zápisy slovenských ľudových piesní sme zhromaždili a sústredili do troch nami vytvorených samostatných obalov pod názvami „Slovenské piesne I", „Slovenské piesne II" a „Slovenské piesne III". Obsahujú záznamy z rôznych lokalít v podobe textových a melodických prvopisov a prepisov; podrobnejšie zatiaľ triedené neboli. Tento materiál čaká na ďalšie spracovanie.

---

39 O zaujatí týmto spevákom a o jeho nevšednom speváckom talente Plicka hovorí aj vo svojej štúdii *O zbieraní ľudových piesní*. Pozri: PLICKA, Ref. 3, s. 28-30.

40 PLICKA, Ref. 20.

Záver

Pozostalosť Karola Plicku obsahuje cenný pramenný materiál, ktorý môže byť zaujímavý nielen pre etnomuzikológov a etnológov, ale aj pre historikov či umenovedcov. V budúcnosti bude potrebné z hľadiska overenia viacerých nastolených hypotéz porovnať materiály z pozostalosti nielen s rukopisným fondom Karola Plicku v SNK v Martine, ale aj s jeho tlačenými piesňovými zbierkami – so *Slovenským spevníkom I*[41] a so *Slovenskými spevmi*.[42] K tomu je však nevyhnutné sústrediť všetky dostupné Plickove rukopisné záznamy, predovšetkým zo SNK v Martine a z Plickovej pozostalosti v SNM v Martine, do jedného celku tak, aby sa mohli vzájomne doplniť o chýbajúce, pritom však vzájomne komplementárne záznamy.

V priebehu našej práce sa vynárali viaceré otázky a problémy, ktorými bude potrebné zaoberať sa podrobnejšie a riešiť ich pri štúdiu Plickovej pozostalosti ako celku. Cieľom nášho výskumu bolo zatiaľ tieto otázky iba naznačiť a upozorniť na ne s tým, že k ich riešeniu sa bude potrebné v budúcnosti ešte vrátiť.

Poďakovanie:
Ďakujeme vedeniu Slovenského národného múzea v Martine za sprístupnenie Plickovej pozostalosti, osobitne jeho pracovníčke, kurátorke a etnografke PhDr. Daši Ferklovej za odbornú pomoc pri práci s pramenným materiálom. Ďakujeme tiež pracovníčke Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice v Martine PhDr. Viere Sedlákovej za pomoc a cenné konzultácie pri práci s Plickovými zápismi uloženými v tejto inštitúcii.

Štúdia je súčasťou grantového projektu VEGA č. 2/0165/14 „Žena v tradičnej hudobnej kultúre“ (2014 – 2017), riešeného v Ústave hudobnej vedy SAV.

[41] PLICKA, Ref. 25.

[42] PLICKA, Karel – NOVÁK, Vítězslav: *Slovenské spevy – 80 písní s klavírem*. Souborné vydání. Praha : Národní hudební vydavatelství Orbis, 1951.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Obr. 1: Pozostalosť Karola Plicku, uložená v Slovenskom národnom múzeu v Martine, stav pred revíziou. (Foto: autorka, 2009)

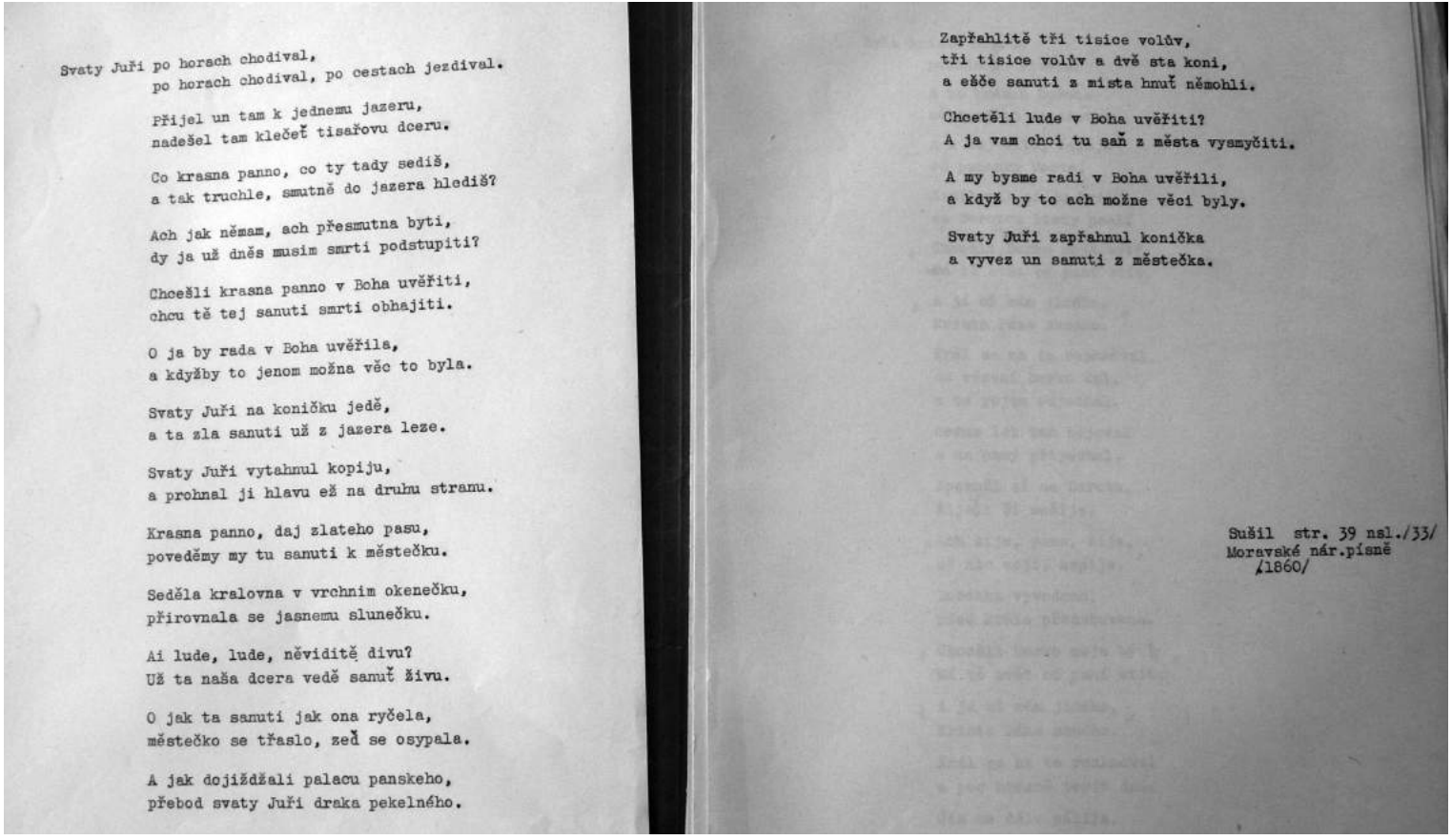

Svaty Juři po horach chodival,
po horach chodival, po cestach jezdival.

Přijel un tam k jednemu jazeru,
nadešel tam klečeť tisařovu dceru.

Co krasna panno, co ty tady sediš,
a tak truchle, smutně do jazera hledíš?

Ach jak němam, ach přesmutna byti,
dy ja už dněs musim smrti podstupiti?

Chcešli krasna panno v Boha uvěřiti,
chcu tě tej sanuti smrti obhajiti.

O ja by rada v Boha uvěřila,
a kdyžby to jenom možna věc to byla.

Svaty Juři na koničku jedě,
a ta zla sanuti už z jazera leze.

Svaty Juři vytahnul kopiju,
a prohnal ji hlavu ež na druhu stranu.

Krasna panno, daj zlateho pasu,
poveděmy my tu sanuti k městečku.

Seděla kralovna v vrchnim okenečku,
přirovnala se jasnemu slunečku.

Ai lude, lude, něviditě divu?
Už ta naša dcera vedě sanuť živu.

O jak ta sanuti jak ona ryčela,
městečko se třaslo, zeď se osypala.

A jak dojiždžali palacu panskeho,
přebod svaty Juři draka pekelného.

Zapřahlitě tři tisice volův,
tři tisice volův a dvě sta koni,
a ešče sanuti z mista hnuť němohli.

Chcetěli lude v Boha uvěřiti?
A ja vam chci tu saň z města vysmyčiti.

A my bysme radi v Boha uvěřili,
a když by to ach možne věci byly.

Svaty Juři zapřahnul konička
a vyvez un sanuti z městečka.

Sušil str. 39 nsl./33/
Moravské nár.písně
/1860/

Obr. 2: Z pozostalosti Karola Plicku. Strojopisný zápis piesne *Svaty Juři po horach chodival*; textový prepis zo Sušilovej zbierky *Moravské národní písně* (1860). (SNM v Martine, bez signatúry)

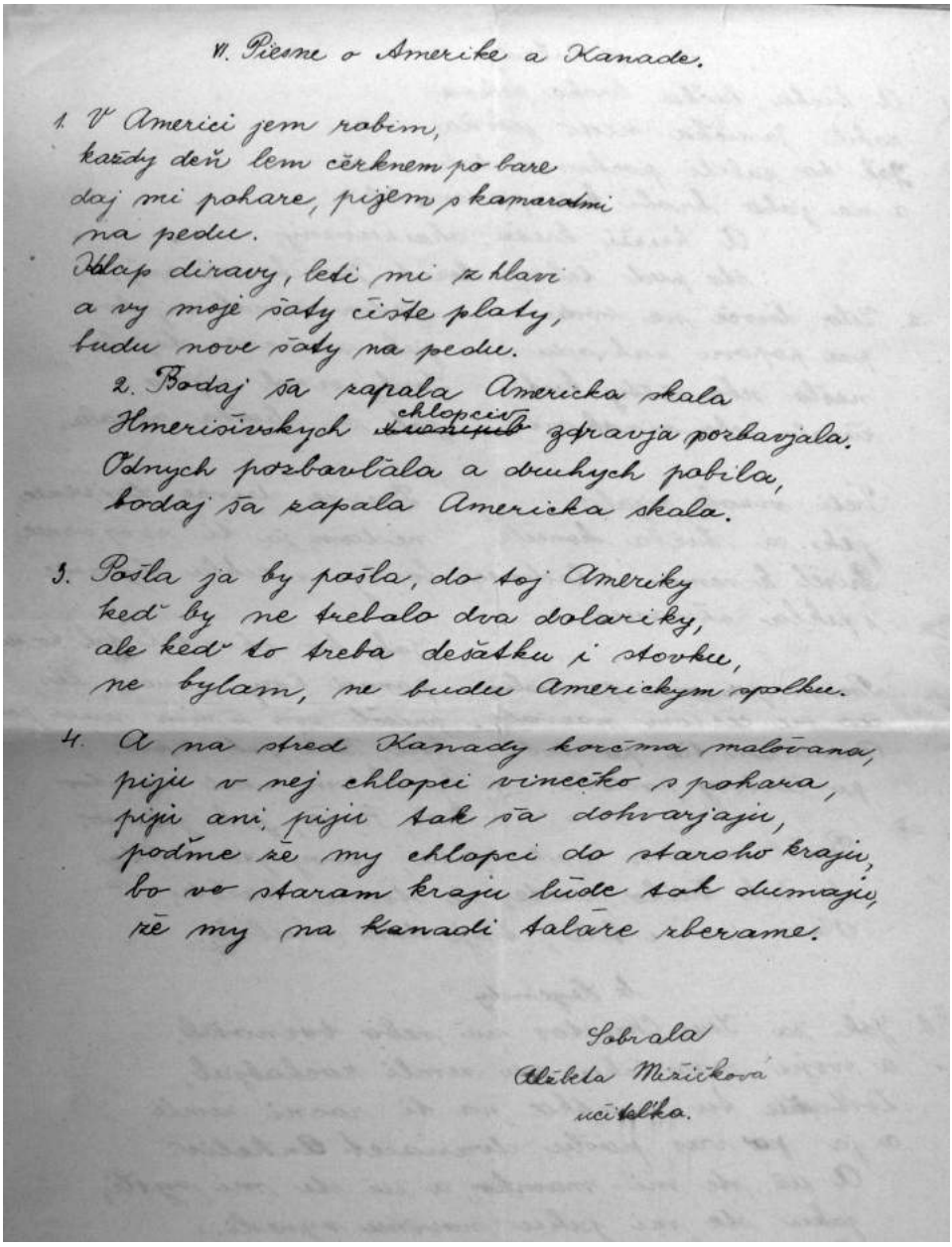

VI. Piesne o Americe a Kanade.

1. V Americi jem robim,
každy deň lem čerknem po bare
daj mi pohare, pijem s kamarátmi
na pedu.
Klap diravy, leti mi z hlavi
a vy moje šaty čiste platy,
budu nove šaty na pedu.

2. Bodaj ša zapala Americka skala
Amerišivskych ~~[illegible]~~ chlopcitu zdravja pozbavjala.
Odnych pozbavlāla a druhych pobila,
bodaj ša zapala Americka skala.

3. Pošla ja by pošla, do toj Ameriky
keď by ne trebalo dva dolariky,
ale keď to treba desātku i stovku,
ne bylam, ne budu Americkym polku.

4. A na sred Kanady korčma malōvana,
piju v nej chlopci vinečko s pohara,
piji ani piji tak ša dohvarjaju,
podme že my chlopci do staroho kraju,
bo vo staram kraju bude tak dumaju,
že my na Kanadi talāre zberame.

Sobrala
Alžbeta Mižičková
učitelka.

Obr. 3: Z pozostalosti Karola Plicku. Ukážka zo zápisov, ktoré Plickovi poslali lokálni zberatelia. (SNM v Martine, bez signatúry)

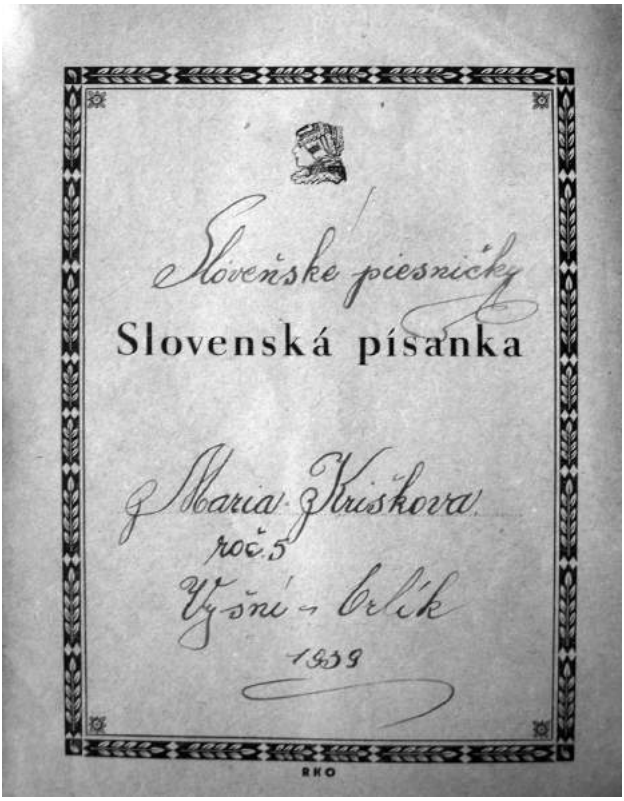

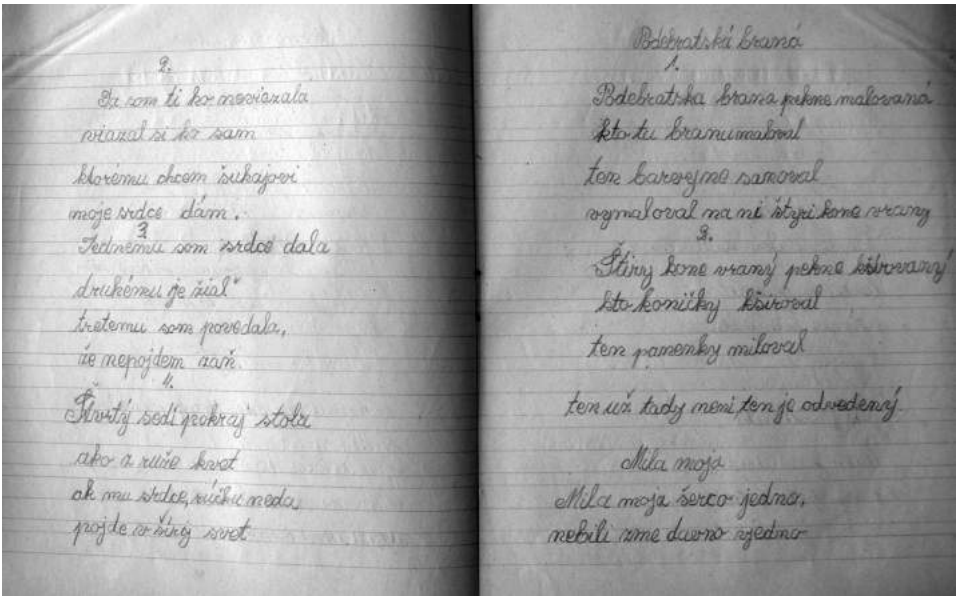

Obr. 4 – 5: Z pozostalosti Karola Plicku. Zbierka *Sloveňské pesničky* (1939), ktorú Plickovi poslala Mária Krišková z Vyšného Orlíka, okr. Svidník. (SNM v Martine, bez signatúry)

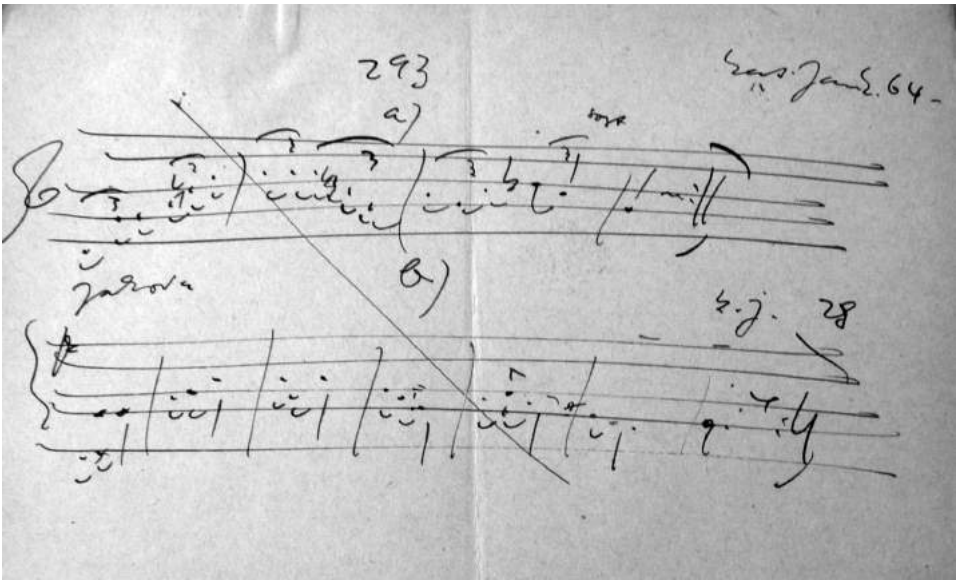

Obr. 6: Melodický prvopis piesne *Jahoda, jahoda* – variant a, b (č. 293), Lazy pod Makytou. (Pozostalosť Karola Plicku, SNM v Martine, bez signatúry)

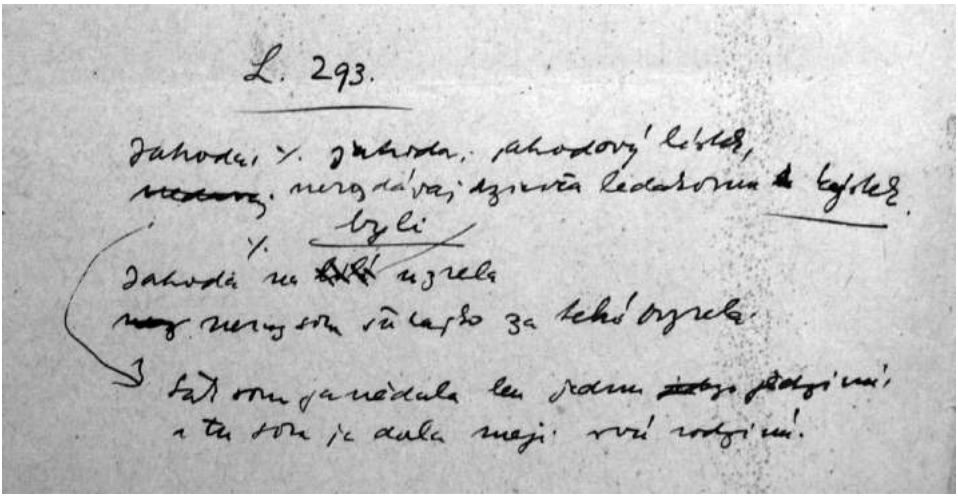

Obr. 7: Textový prvopis piesne *Jahoda, jahoda* (č. 293), Lazy pod Makytou. (Pozostalosť Karola Plicku, SNM v Martine, bez signatúry)

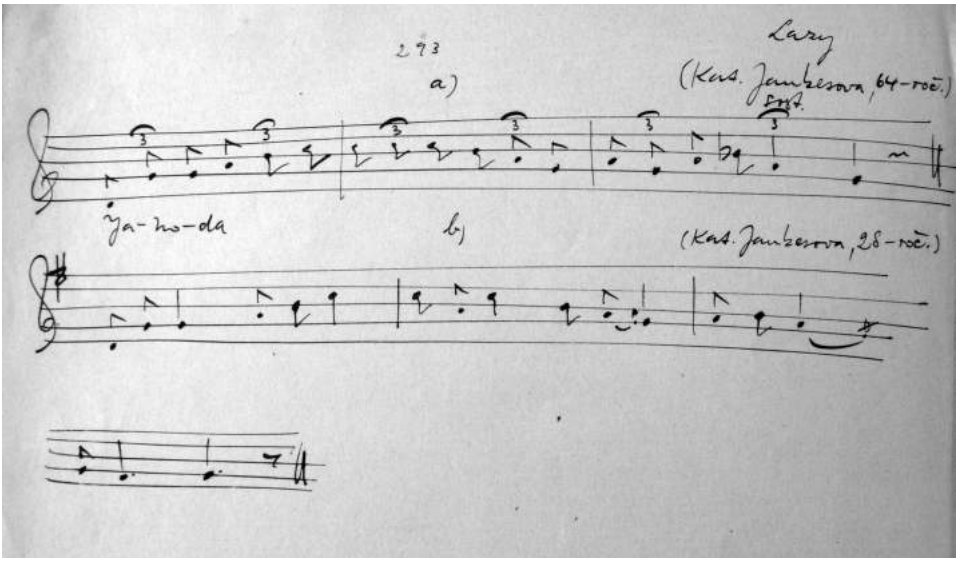

Obr. 8: Melodický čistopis piesne *Jahoda, jahoda* – variant a, b (č. 293), Lazy pod Makytou. (Pozostalosť Karola Plicku, SNM v Martine, bez signatúry)

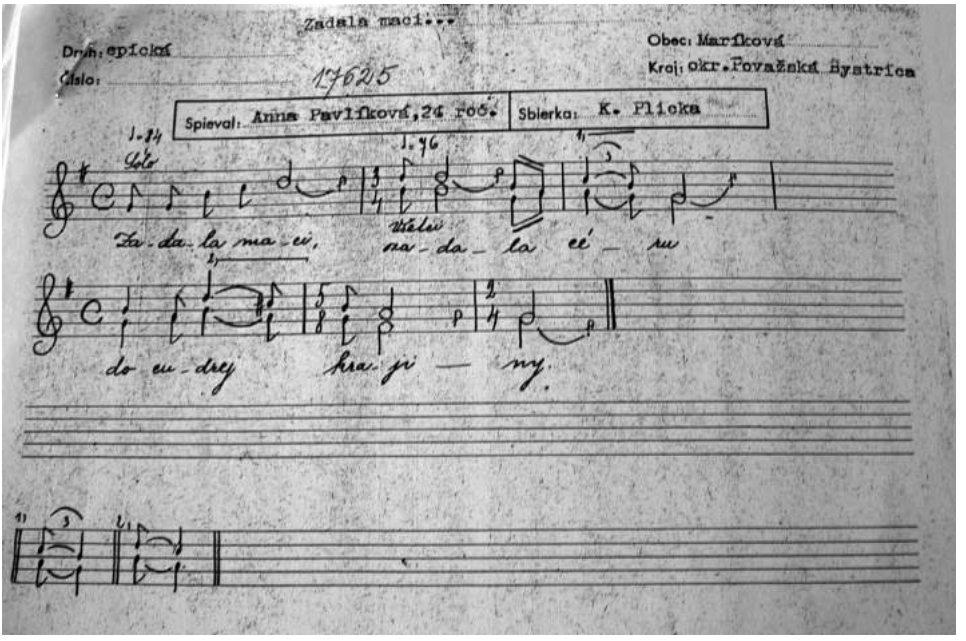

Obr. 9: Melodicko-textový odpis piesne *Zadala maci* z Marikovej na predtlačenom formulári Matice slovenskej. Z piesňovej zbierky Karola Plicku uloženej v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine. (LA SNK A VII 17625)

Summary

The Literary Remains of Karol Plicka and the Problems of Processing

The literary remains of Karol Plicka (1894–1987) has been lodged in the Slovak National Museum in Martin since the second half of the 1980s. The paper is devoted to the history and current state of the literary remains, describes the manner of their processing and identifies their content. It is centrally concerned with providing a description, from the standpoint of ethnomusicology, of the core of Plicka's literary remains: the manuscript records of Slovak folk songs. Classification of the song material proceeds from a number of aspects associated with Plicka's criteria for categorisation. The key to an understanding of Plicka's song records is the typology of the source (original, fair copy, duplicate), which will serve as the premise for determining the extent of the collection. Manuscript records of folk songs from the literary remains form a complementary corpus to the collection lodged in the Slovak National Library in Martin. It is an important source for knowledge of one of the most important manuscript collections of Slovak folk songs of the first half of the 20th century.